

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Wiak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Czubik

Marek Sławomir Molczyk (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa Bank S.A. z siedzibą w W.

przeciwko S. J.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 9 lipca 2024 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w Warszawie z 15 listopada 2018 r., sygn. III C 522/18,

**uchyla w całości zaskarżony wyrok zaoczny i przekazuje
sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w
Warszawie;**

**2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego wniesioną
skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

W dniu 27 marca 2009 r. S. J. (dalej: „pozwany”) zawarł z Bank S.A. z siedzibą w W. (obecnie: „Bank S.A.”; dalej: „powód” lub „Bank”) umowę nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych „[...]” waloryzowany kursem CHF.

Bank zobowiązał się udzielić kredytobiorcy kredytu w wysokości 740 000,00 zł waloryzowanego do CHF z przeznaczeniem na finansowanie zakupu na rynku wtórnym prawa własności do lokalu mieszkalnego nr [...] położonego w W. przy al. [...]. Okres kredytowania przewidziano na 540 miesięcy, tj. od dnia 27 marca 2009 r. do dnia 7 kwietnia 2054 r. Kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 17 marca 2009 r. według kursu kupna waluty z tabeli kursowej Banku wynosiła 257 965,55 CHF. Zastrzeżono przy tym, że kwota ta ma charakter informacyjny i nie stanowi zobowiązania Banku oraz że wartość kredytu wyrażona w walucie obcej w dniu uruchomienia kredytu może być różna od powyżej podanej. Na dzień wydania decyzji kredytowej przez Bank oprocentowanie kredytu wynosiło 4,23%, zaś marża Banku wynosiła 3,70%. Zabezpieczeniem spłaty kredytu została ustanowiona hipoteka kaucyjna wpisana na pierwszym miejscu do kwoty 1 110 000,00 zł ustanowiona na wskazanej nieruchomości i wpisana do KW nr [...].

W dniu 17 grudnia 2013 r. strony zawarły aneks do umowy kredytu, na podstawie którego przewidywały możliwość dokonywania zmian waluty spłaty kredytu hipotecznego.

W związku z zaprzestaniem przez pozwanego spłaty kredytu, pismem z 27 kwietnia 2017 r. powód wezwał go do zapłaty kwoty w łącznej wysokości 261 330,11 CHF, które ponowił pismem z 12 września 2017 r. Wobec braku zapłaty, powód 12 marca 2018 r. wystawił wyciąg z ksiąg bankowych Banku [...], w którym ujawniono wierzytelność banku w kwocie 974 797,82 zł przysługującą od pozwanego. W dniu 15 marca 2018 r. powód wniósł pozew o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym przeciwko pozwanemu o zapłatę kwoty 974 797,82 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia wytoczenia powództwa oraz kosztami postępowania.

Dnia 27 marca 2018 r. stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty. Zgodnie z zarządzeniem z 1 sierpnia 2018 r. wyznaczono termin rozprawy

na 15 listopada 2018 r. Przesyłka sądowa zawierająca zawiadomienie o terminie rozprawy była awizowana i została doręczona pozwanemu w dniu 23 sierpnia 2018 r.

Na rozprawie w dniu 15 listopada 2018 r. nikt się nie stawił. Przewodniczący stwierdził, że pozwany mimo prawidłowego powiadomienia o terminie rozprawy i zobowiązania sądu nie zajął stanowiska odnośnie żądania pozwu ani na piśmie ani ustnie, natomiast powód wniósł o rozpoznanie sprawy pod swoją nieobecność. Wobec powyższego Przewodniczący zamknął rozprawę i wydał wyrok zaoczny (III C 522/18), na podstawie którego zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 974 797,82 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 12 marca 2018 r. do dnia zapłaty oraz kosztami procesu w wysokości 59 557,00 zł. Wyrokowi został nadany rygor natychmiastowej wykonalności.

Pismem z 28 listopada 2019 r. pozwany wniósł o przywrócenie terminu do wniesienia odpowiedzi na pozew oraz do wniesienia sprzeciwu od wyroku zaocznego z 15 listopada 2018 r. (III C 522/18). Postanowieniem z 16 września 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie (III C 522/18): w pkt. 1 odrzucił wniosek pozwanego o przywrócenie terminu do złożenia odpowiedzi na pozew; w pkt. 2 odrzucił wniosek pozwanego o przywrócenie terminu do wniesienia sprzeciwu od wyroku zaocznego wydanego przez Sąd Okręgowy w Warszawie w dniu 15 listopada 2018 r., sygn. III C 522/18; w pkt. 3 odrzucił sprzeciw pozwanego od wyroku zaocznego wydanego przez Sąd Okręgowy w Warszawie 15 listopada 2018 r., sygn. III C 522/18; w pkt. 4 oddalił wniosek pozwanego o uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności nadanemu wyrokowi zaocznemu wydanemu przez Sąd Okręgowy w Warszawie 15 listopada 2018 r., sygn. III C 522/18; w pkt. 5 oddalił wniosek pozwanego o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności nadanemu wyrokowi zaocznemu wydanemu przez Sąd Okręgowy w Warszawie 15 listopada 2018 r., sygn. III C 522/18; w pkt. 6 oddalił wniosek pozwanego o wydanie zaświadczenia.

Pismem z 21 czerwca 2023 r. Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej: „skarżący” lub „Rzecznik”) złożył skargę nadzwyczajną od wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w Warszawie z 15 listopada 2018 r. (III C 522/18), w której zaskarżył ten wyrok w całości.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2024, poz. 622, dalej: „u.SN”) skarżący zarzucił:

1. naruszenie zasady ochrony konsumenta ustanowionej w art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zw. z art. 9 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, poprzez: niezapewnienie właściwej ochrony sądowej pozwanemu konsumentowi, będącemu słabszą stroną stosunku prawnego, ograniczenie się przez sąd do stosowania wyłącznie przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, bez uwzględnienia konsumenckiej natury podstawowego stosunku prawnego i co za tym idzie, przepisów o ochronie konsumenta zgodnie z ochroną wynikającą z prawa unijnego, a w szczególności Dyrektywy 93/13, nakazujących sądowi z urzędu zbadanie w toku postępowania postanowień umowy kredytu pod kątem ich abuzywności;
2. naruszenie prawa do zapewnienia odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej zgodnie z wymogami określonymi w art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jako sprawiedliwości proceduralnej, poprzez brak rozpoznania sprawy przez niezawisły i niezależny sąd i wydanie wyroku zaocznego, podczas gdy z uwagi na wątpliwości dotyczące stosunku podstawowego nie było podstaw do wydania wyroku zaocznego;
3. rażące naruszenie prawa procesowego w postaci art. 339 § 2 k.p.c. (według stanu prawnego na dzień orzekania), poprzez jego błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że istnieją podstawy do wydania wyroku zaocznego, pomimo że w sprawie istniały uzasadnione wątpliwości co do twierdzenia powoda o faktach przesądzających o materialnoprawnej zasadności żądania pozwu, a tym samym, że domniemanie prawdziwości twierdzeń powoda przewidziane w art. 339 § 2 k.p.c. oznacza zwolnienie sądu orzekającego nie tylko z przeprowadzenia postępowania dowodowego, ale także z obowiązku dokonania oceny materialnoprawnej zasadności żądania pozwu opartego na tych twierdzeniach, podczas gdy art. 339 § 2 k.p.c. nie może być wykładany rozszerzająco, *ergo* zawarte w nim domniemanie prawdziwości twierdzeń powoda odnosi się wyłącznie do podstawy faktycznej wniosku, natomiast nie obowiązuje w zakresie prawa materialnego;
4. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385¹ § 3 k.c., w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13, poprzez jego niezastosowanie w sprawie w wyniku zaniechania zbadania istoty sprawy (treści umowy między przedsiębiorcą i konsumentem), a w konsekwencji niezbadanie z urzędu abuzywności klauzul zawartych w umowie kredytu, prowadzącego ostatecznie do odmowy przyznania ochrony uprawnionej konsumentowi.

Skarżący wskazał, że konsekwencją powyższych naruszeń było naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, wyrażonej w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, poprzez zaniechanie przez sąd zbadania z urzędu, czy wyrok zaoczny nie będzie naruszał unormowań chroniących konsumenta przed nieuczciwymi postanowieniami umowy i poprzez brak przeprowadzenia postępowania dowodowego doprowadzi do zachwiania równowagi w sferze ochrony prawnej pozwanego konsumenta, i *de facto* wsparł działania przedsiębiorcy nakierowane na wykorzystanie słabszej pozycji konsumenta, który nie był w stanie się skutecznie bronić. Takie procedowanie sądu pozostawało w sprzeczności z zasadą lojalności państwa wobec obywateli w procesie stosowania prawa.

Rzecznik wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w Warszawie z 15 listopada 2018 r. (III C 522/18) w całości i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania.

W piśmie z 27 lipca 2023 r. pełnomocnik pozwanego wniósł o uwzględnienie skargi Rzecznika oraz o uchylenie wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w Warszawie z 15 listopada 2018 r. (III C 522/18) w całości i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania.

Pełnomocnik powoda w piśmie z 7 sierpnia 2023 r. wniósł natomiast o oddalenie skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji, lub

2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub

3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego

- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skargę nadzwyczajną, co do zasady, wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została

wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna w terminie roku od dnia rozpoznania (art. 89 § 3 zd. 1 u.SN). Stosownie do art. 115 § 1 u.SN, jedynie przejściowo, w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po 17 października 1997 r. W takim przypadku, zgodnie z art. 115 § 1a u.SN, skarga nadzwyczajna może być wniesiona wyłącznie przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Ponadto, od tego samego orzeczenia w interesie tej samej strony skarga nadzwyczajna może być wniesiona tylko raz (art. 90 § 1 u.SN).

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyroki Sądu Najwyższego: z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20; z 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; z 7 września 2022 r., I NSNc 530/21; z 21 września 2022 r., I NSNc 544/21; z 23 listopada 2022 r., I NSNc 707/21; z 15 marca 2023 r., II NSNc 212/23; z 15 maja 2024 r., II NSNc 385/23). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dadzą się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi.

Na podmiocie wnoszącym skargę nadzwyczajną spoczywa w pierwszej kolejności powinność wykazania zaistnienia w danej sprawie przynajmniej jednej z przesłanek szczegółowych – uchybień wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Ponadto, skarga nadzwyczajna musi nawiązywać do przesłanki ogólnej (funkcjonalnej), wskazanej w art. 89 § 1 *in principio* u.SN, która wymaga równoczesnego wykazania, że uwzględnienie skargi nadzwyczajnej jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Ścisłe określenie przesłanek przedmiotowych skargi nadzwyczajnej jest związane z jej funkcją ochronną w ujęciu Konstytucji, tj. z jednej strony, z dążeniem do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 w zw. z art. 2 Konstytucji), a z drugiej strony, z konieczną ochroną stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45 w zw. z art. 2 Konstytucji, zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; wyroki Sądu Najwyższego: z 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; z 7 września 2022 r., I NSNc 530/21; z 21 września 2022 r., I NSNc 544/21; z 23 listopada 2022 r., I NSNc 707/21; z 15 marca 2023 r., II NSNc 212/23; z 15 maja 2024 r., II NSNc 385/23). Ochrona powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*), a przez to stabilności prawa, należy do fundamentów demokratycznego państwa prawnego i znajduje głębokie uzasadnienie aksjologiczne. Z tego względu – jak wskazuje się w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: „ETPC”) – nadzwyczajne środki zaskarżenia muszą być uzasadnione okolicznościami o istotnym i niewątpliwym charakterze, korygującym fundamentalne wady rozstrzygnięć jurysdykcyjnych, niweczące podstawową funkcję wymiaru sprawiedliwości (wyrok ETPC z 24 lipca 2003 r., *Riabykh przeciwko Rosji*, skarga nr 52854/99). Nie mogą przy tym inicjować *de facto* dodatkowej kontroli instancyjnej. Dopuszczalny na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka środek kontroli musi wobec tego sprawiedliwie wyważyć między prywatnymi interesami a ochroną pewności prawa, w tym ochroną powagi rzeczy osądzonej, od których zależy efektywność funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Założeniem konstrukcyjnym skargi nadzwyczajnej jest więc takie określenie jej przesłanek, by służyła ona eliminowaniu z obrotu orzeczeń sądowych obarczonych wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. W konsekwencji, stwierdzone naruszenia muszą być na tyle poważne, by wzgląd na całokształt zasady wynikającej z art. 2 Konstytucji nakazywał ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20; z 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; z 7 września 2022 r., I NSNc 530/21; z 21 września 2022 r., I NSNc 544/21; z 23 listopada 2022 r.,

I NSNc 707/21; z 15 marca 2023 r., II NSNc 212/23; z 15 maja 2024 r., II NSNc 385/23).

Dokonując wstępnej oceny skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy nie stwierdził istnienia okoliczności, które mogłyby prowadzić do wniosku, że w niniejszej sprawie jest ona niedopuszczalna, co skutkowałoby jej odrzuceniem *a limine*, bez potrzeby merytorycznego zbadania podniesionych w niej zarzutów. Została ona wniesiona przez Rzecznika Praw Obywatelskich, który jest podmiotem uprawnionym do wnoszenia skarg nadzwyczajnych. Zaskarżony wyrok zaoczny Sądu Okręgowego w Warszawie nie mógł zostać, na dzień wniesienia skargi, uchylony ani zmieniony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Należy zatem stwierdzić, że nie zachodziły przeszkody do merytorycznego rozpoznania wniesionej przez Rzecznika skargi nadzwyczajnej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że konstrukcja skargi nadzwyczajnej wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny występowania przesłanek szczegółowych, a następnie weryfikacji czy wystąpiła również przesłanka ogólna (funkcjonalna). W rozpoznawanej skardze nadzwyczajnej skarżący sformułował przeciwko zaskarżonemu orzeczeniu zarzuty odwołujące się do dwóch przesłanek szczegółowych określonych w art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN.

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że pozwanemu przysługiwał status konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c. Zgodnie z tym przepisem, za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Konieczność odpowiedniej ochrony prawnej konsumentów wynika natomiast bezpośrednio z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z art. 76 Konstytucji, władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa. Przyjmuje się, że przepis ten powinien być uwzględniany zarówno przez ustawodawcę na etapie stanowienia prawa, jak i przez sądy powszechne, w procesie jego stosowania i dokonywania jego wykładni (wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; z 13 września 2005 r., K 38/04; z 17 maja 2006 r., K 33/05; z 13 września 2011 r., K 8/09). Konstytucyjna zasada ochrony konsumenta zakłada, że zasadniczo konsument ma słabszą pozycję kontraktową niż przedsiębiorca, dlatego „wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 lipca 2011 r., P 1/10). Z tych względów Sąd Najwyższy uznawał art. 76 Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli

orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 29 czerwca 2021 r., I NSNc 115/21; z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 67/21; z 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; z 21 września 2022 r., I NSNc 544/21 i z 15 marca 2023 r., II NSNc 212/23).

Z powyższego należy wyprowadzić wniosek, że wskazana okoliczność wymaga zachowania szczególnej ostrożności w zakresie rozpoznawania spraw, w których jedną ze stron jest konsument. Z tych też względów wykształciły się określone standardy mające zapewnić konsumentowi ochronę nie tylko na etapie dokonywania czynności prawnych, ale również podczas dochodzenia określonych roszczeń na drodze postępowania sądowego. Rozpoznając sprawę z powództwa przeciwko konsumentowi, sąd nie ma zatem swobody postępowania, analogicznej jak w przypadku postępowań z udziałem innych podmiotów, ale podejmowane przez niego czynności powinny charakteryzować się szczególną ostrożnością, mającą na celu ochronę interesów konsumenta. Jedną z elementarnych zasad, mających zastosowanie w przypadku rozpoznawania spraw z udziałem konsumentów, jest konieczność weryfikacji treści umów przez nich zawieranych, m.in. w związku z obowiązkiem sprawdzenia czy nie występują w nich tzw. klauzule abuzywne. Sąd nie może zastosować w tym przypadku przepisów, które co prawda usprawniają i przyspieszają postępowanie (np. przez wydanie nakazu zapłaty), ale jednocześnie uniemożliwiają zbadanie powyższych okoliczności.

Biorąc powyższe pod uwagę, za zasadny uznać należy zatem zarzut naruszenia art. 339 k.p.c. Zgodnie z jego brzmieniem, obowiązującym w dniu wydania zaskarżonego orzeczenia, jeżeli pozwany nie stawiał się na posiedzenie wyznaczone na rozprawę albo mimo stawienia się nie bierze udziału w rozprawie, sąd wyda wyrok zaoczny. W tym wypadku przyjmuje się za prawdziwe twierdzenie powoda o okolicznościach faktycznych przytoczonych w pozwie lub w pismach procesowych doręczonych pozwanemu przed rozprawą, chyba że budzą one uzasadnione wątpliwości albo zostały przytoczone w celu obejścia prawa.

W niniejszej sprawie nie budzi wątpliwości, że ze strony pozwanego wystąpiła zaległość w spłacie rat kredytu udzielonego mu przez Bank. Jednakże Sąd Okręgowy w Warszawie wydając zaskarżony wyrok zaoczny nie przeprowadził koniecznej weryfikacji klauzul zawartych w umowie kredytu nr [...] waloryzowanego kursem CHF. Nie wykluczył tym samym możliwości zawarcia umowy kredytu z naruszeniem prawa. W wyjątkowo lakonicznym uzasadnieniu sąd wskazał jedynie, że „przyjął za prawdziwe twierdzenia powoda o okolicznościach faktycznych przytoczone w pozwie. Należało zauważyć, że były to wszystkie dokumenty dotyczące kontraktu zawartego przez strony, a więc umowa kredytowa z aneksami, zawiadomienie o zaległościach, oświadczenie Banku o wypowiedzeniu umowy, wezwania do zapłaty, wyciąg z ksiąg Banku określający zadłużenie pozwanego. Wskazane dokumenty nie były kwestionowane przez pozwanego, zostały sporządzone i złożone w przepisanej formie, stąd Sąd nie miał wątpliwości co do ich prawdziwości. W ocenie Sądu nie zostały też przytoczone w celu obejścia prawa”.

Pomimo że same faktyczne okoliczności sprawy (m.in. zawarcie umowy kredytu, zaprzestanie przez pozwanego spłacania kolejnych rat) były prawdziwe, to przepis art. 339 § 2 k.p.c. nie mógł znaleźć zastosowania w niniejszej sprawie. Jego wyłączenie wynika nie tyle z powodu niespełnienia zawartych w nim przesłanek, co z konieczności uwzględnienia norm o charakterze nadrzędnym, znajdujących zastosowanie w postępowaniach z udziałem konsumentów. Sąd Okręgowy w Warszawie pominął je, ograniczając się jedynie do spełnienia literalnie wskazanych warunków wydania wyroku zaocznego, chociaż analiza szerszego kontekstu wydania zaskarżonego orzeczenia powinna prowadzić go do wniosku, że w niniejszej sprawie zastosowanie art. 339 § 2 k.p.c. było niedopuszczalne. Choć wydanie wyroku zaocznego jest instytucją, która w pewnym zakresie pozwala na przyspieszenie i usprawnienie postępowania, to nie może ona mieć zastosowania kosztem ochrony praw konsumentów.

Zarówno w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jak i polskiej judykaturze podkreśla się, że „[a]rtykuł 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz.UE L z 1993 r., Nr 95, s. 29) należy interpretować w ten sposób, że – w sytuacji gdy sąd orzeka w drodze wyroku zaocznego w związku z niestawiennictwem konsumenta na rozprawie, na którą został wezwany – stoi on na przeszkodzie takiej wykładni przepisu krajowego, która uniemożliwia sądowi rozpoznającemu powództwo wniesione przez przedsiębiorcę przeciwko temu konsumentowi wchodzące w zakres stosowania tej dyrektywy, przeprowadzenie środków dowodowych niezbędnych do dokonania z urzędu oceny nieuczciwego charakteru warunków umownych, na których przedsiębiorca oparł swe roszczenie, w wypadku gdy sąd ten poweźmie wątpliwości co do nieuczciwości tych warunków w rozumieniu omawianej dyrektywy” (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 4 czerwca 2020 r., C-495/19, Legalis nr 2369626; zob. też np. wyrok Sądu Najwyższego z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20). Obowiązek oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy spoczywa bowiem na organach wymiaru sprawiedliwości (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 21 kwietnia 2016 r., *Radlinger i Radlingerová*, C-377/14, EU:C:2016:283, pkt 77 i przytoczone tam orzecznictwo). Sądy krajowe z urzędu weryfikują czy postanowienia umowne mają nieuczciwy charakter, stosując przy tym przepisy proceduralne w taki sposób, aby zapewnić konsumentowi skuteczną ochronę (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 30 maja 2013 r., *Jörös*, C-397/11, pkt 53). Z tego obowiązku nie zwalnia sądu również brak aktywności po stronie konsumenta (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 14 czerwca 2012 r., *Banco Español de Crédito SA*, C-618/10, pkt 57).

Pamiętać należy, że dla wydania wyroku zaocznego dopuszczalne jest przyjmowanie za ustalone wyłącznie twierdzeń powoda o okolicznościach faktycznych, które uzasadniają jego żądanie (domniemanie ich przyznania przez pozwanego i zgodności z prawdziwym stanem rzeczy). Sąd nie jest przy tym

jednocześnie zwolniony z obowiązku dokonania prawidłowej oceny materialnoprawnej zasadności żądania pozwu opartego na tych żądaniach (wyrok Sądu Najwyższego z 15 marca 1996 r., I CRN 26/96). Ochrona konsumenta przed klauzulami niedozwolonymi w umowach jest skuteczna *ex lege* i sąd może dokonać ustaleń w tym przedmiocie także z urzędu, podczas rozpoznawania sprawy z udziałem konsumenta (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 3 sierpnia 2021 r., I NSNc 232/21; z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 67/21; z 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; z 21 września 2022 r., I NSNc 544/21). Co więcej, niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest *ex lege* pozbawione mocy wiążącej od samego początku i każdy organ orzekający w sprawie dotyczącej roszczenia z umowy z udziałem konsumenta jest obowiązany z urzędu to uwzględnić, chyba że konsument temu się sprzeciwi w sposób niewymuszony i jednoznaczny (uchwała Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2018 r., III CZP 114/17).

W powyższym kontekście należy zwrócić uwagę na niekonsekwencję Sądu Okręgowego w Warszawie. Z jednej strony, słusznie uznał on, że nie istnieją powody do wydania nakazu zapłaty i skierował sprawę na rozprawę. Tym samym przyznał, że istnieje m.in. konieczność weryfikacji klauzul umownych pod kątem ich potencjalnej abuzowności. Z drugiej strony, w związku z niestawiennictwem pozwanego na rozprawie, sąd wydał wyrok zaoczny, potwierdzając, że – w jego ocenie – badanie zapisów umownych nie jest jednak konieczne.

Biorąc pod uwagę powyższe, należy stwierdzić zasadność wszystkich postawionych przez Rzecznika zarzutów. Dodać przy tym trzeba, że naruszenia, oparte na przesłance z art. 89 § 1 pkt 2 u.SN mają w niniejszej sprawie charakter rażący. Zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego, rażące naruszenie prawa zachodzi bowiem, gdy zaskarżone orzeczenie można uznać za niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć, gdy było wynikiem rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 13 stycznia 2021 r., I NSNc 51/20 i powołane tam orzecznictwo). Przyjmuje się ponadto, że naruszenie prawa jest rażące wówczas, gdy w jego następstwie powstają skutki, które są niemożliwe do aprobaty w świetle wymagań praworządności lub też takie, które powodują niemożność akceptacji zaskarżonego orzeczenia jako aktu, który został wydany przez organ praworządnego państwa

(zob. wyrok Sądu Najwyższego z 20 marca 1996 r., II PRN 4/96; por. także wyrok Sądu Najwyższego z 5 maja 2021 r., I NSNc 159/20). Podobny pogląd wypowiedział Sąd Najwyższy w wyroku z 8 czerwca 2021 r., I NSNc 25/19, wskazując, że „[r]ażący charakter naruszenia prawa, o którym mowa w art. 89 § 1 pkt 2 ustawy z 2017 r. o Sądzie Najwyższym, winien uprawdopodobniać tezę o konieczności uchylecia zaskarżonego orzeczenia celem urzeczywistnienia zasady konstytucyjnej z art. 2 Konstytucji RP” (zob. także: wyrok Sądu Najwyższego z 24 marca 2021 r., I NSNc 134/20). W niniejszej sprawie rażącego naruszenia prawa należy upatrywać przede wszystkim w zignorowaniu przed Sąd Okręgowy w Warszawie konstytucyjnych standardów związanych z ochroną konsumenta, wydaniu wyroku zaocznego i zaniechaniu badania klauzul umownych pod kątem ich potencjalnej abuzywności.

Samo stwierdzenie zaistnienia przesłanek szczegółowych skargi nadzwyczajnej nie jest jeszcze wystarczające dla wyeliminowania zaskarżonego orzeczenia z obrotu prawnego. W dalszej kolejności należy bowiem ustalić czy uchylenie zaskarżonego wyroku jest „konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej” (art. 89 § 1 *in principio* u.SN).

Zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej ma charakter kompleksowy. Na jej treść składają się inne zasady pochodne, m.in. zasada zaufania obywatela do państwa i zasada bezpieczeństwa prawnego jednostki (por. P. Tuleja, *Komentarz do art. 2*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP, t. 1, Komentarz do art. 87-243*, Warszawa 2016, s. 223-228). Z zasady określonej w art. 2 Konstytucji RP wywodzona jest konieczność zapewnienia bezpieczeństwa prawnego jednostki, pewności co do prawa, przewidywalności stanowionego prawa, lojalności państwa względem obywateli, co powinno budować zaufanie jednostki do Państwa. Bezpieczeństwo prawne obywateli winno być przy tym rozumiane nie tylko formalnie jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale także jako skuteczne zabezpieczenie dóbr życiowych i interesów człowieka. Zasada ta stoi zatem na przeszkodzie akceptacji praktyki orzeczniczej polegającej na wydaniu wyroku zaocznego w sprawie przeciwko konsumentowi bez kontroli treści umowy,

z której powód wywodzi swoje roszczenia, w szczególności gdy istnieją uzasadnione przypuszczenia, że zawarte w umowie klauzule mogą mieć charakter abuzywny.

W kontekście tym nie bez znaczenia pozostaje również sam status konsumenta, który będąc słabszą stroną umowy, wymaga szczególnej ochrony ze strony państwa. Dotyczy to zarówno wprowadzenia i przestrzegania odpowiednich przepisów na etapie kształtowania stosunków prawnych z konsumentami, jak i norm o charakterze procesowym – w przypadku dochodzenia stosownych roszczeń. W niniejszej sprawie nieprawidłowe zastosowanie wskazanych przepisów, doprowadziło do pozbawienia pozwanego – jako konsumenta – należytej ochrony prawnej.

Zaistnienie przesłanek szczegółowych oraz przesłanki funkcjonalnej z art. 89 § 1 u.SN uzasadnia stwierdzenie, iż uchylenie zaskarżonego wyroku zaocznego jest proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność z art. 2 Konstytucji RP.

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.SN orzekł jak w sentencji.

Na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

[SOP]

[a!]